

Гуйван П. Д.,

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
професор

Полтавського інституту бізнесу міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая

**ЗМІСТ ТА ЧАСОВІ ЧИННИКИ ОХОРОННИХ ВИМОГ
ПРО НЕЗАКОННІСТЬ ПРАВОЧИНІВ****THE CONTENTS AND TIME FACTORS PROTECTIVE REQUIREMENTS
OF THE ILLEGALITY OF TRANSACTIONS**

У цій праці проведено дослідження темпоральних ознак реалізації права на позов щодо визнання правочинів недійсними. Визначено конкретні часові критерії існування домагань стосовно недійсності нікчемних та оспорюваних правочинів. Встановлено, що правовій природі нікчемних правочинів відповідає безстроковість звернення до суду з відповідним позовом. Обґрунтовано позицію про загальну тривалість позовної давності за вимогами про визнання недійсними оспорюваних правочинів. Проаналізовано особливості подібних позовів залежно від змісту дефекту правочину. Встановлено зворотність у часі рішення про недійсність правочину.

Ключові слова: нікчемний правочин, оспорюваний правочин, позовна давність.

В этой работе проведено исследование темпоральных признаков реализации права на иск о признании сделок недействительными. Определены конкретные временные критерии существования притязаний относительно недействительности ничтожных и оспоримых сделок. Установлено, что правовой природе ничтожных сделок соответствует бессрочность обращения в суд с соответствующим иском. Обосновывается позиция об общей продолжительности исковой давности по требованиям о признании недействительными оспоримых сделок. Проанализированы особенности подобных исков в зависимости от содержания дефекта сделки. Установлено обратное действие во времени решения о недействительности сделки.

Ключевые слова: ничтожная сделка, оспоримая сделка, исковая давность.

In this work, a study of the temporal attributes of the right to claim for invalidation of transactions. Identified specific time criteria for the existence of a void with respect to claims and voidable transactions. It was established that the legal nature of void transactions corresponds to the perpetuity of going to court with the appropriate claim. Substantiates the position of the total duration of the limitation period for claims for invalidation voidable transactions. The features of these claims based on the content of the transaction defect. It was found the opposite effect in time a decision on invalidity of the transaction.

Key words: tiny transaction, voidable transaction, statute of limitations.

Одним із передбачених у статті 16 Цивільного кодексу України способів захисту порушеного суб'єктивного права особи є визнання судом недійсності правочину. Такий механізм судового захисту є доволі поширеним, існує й досить значна правозастосовна практика з цього питання. Однак як чинне законодавство, так і практичне застосування нормативних приписів в основному зосереджені на правовому обґрунтуванні підставності недійсного правочину, наслідків його вчинення та на процесуальному механізмові застосування судами чинних положень глави 16 ЦКУ. Варто зазначити, що темпоральні ознаки вимоги особи про визнання правочину недійсним досліджені в нашій доктрині недостатньо. Це значною мірою позначається на неоднозначності правозастосовної практики під час вирішення окремих нестандартних ситуацій, що тягне, приміром, підміну часових вимірів позовного домагання про визнання правочину недійсним із близькою за змістом, але не тотожною охоронною вимогою про застосування наслідків недійсності правочину (реситуцію). Тож з'ясуванню часових характеристик виникнення та реалізації домагання щодо недійсності правочину присвячена ця стаття. Предметом дослідження будуть як наявні нормативні приписи щодо темпорального забезпечення відносин у цій

сфері, так і конкретні взаємини суб'єктів, котрі складаються під час реалізації відповідних охоронних повноважень у судовому порядку.

Крім досить серйозної уваги, яка приділяється вищими судовими інстанціями України для узагальнення практики та напрацювання оптимальних підходів у реалізації чинних правових приписів, питанням, пов'язаним із недійсністю правочинів, присвячено також досить значну увагу в цивілістиці. Вказану проблематику досліджували такі науковці, як М.М. Агарков, М.І. Брагінський, В.І. Борисова, Я.П. Зейкан, Н.С. Кузнєцова, О.І. Міхно, В.П. Шахматов, В.Л. Яроцький, І.В. Давидова, С. Кучер, Н.О. Саніахметова, Д. Федорчук, Є.О. Харитонов та інші. Утім основна увага в доктрині була зосереджена на вивченні підстав для визнання угод недійсними та кваліфікаційній оцінці вказаних підстав. Меншою мірою вивчалось питання про приватноправові наслідки недійсності правочинів, і вже зовсім мало досліджувався зміст права особи на захист у подібний спосіб у площині його тривалості. Отже, наразі питання продовжує залишатися актуальним.

У частині 2 ст. 215 ЦК України зазначаються критерії для кваліфікації правочинів як недійсних. По-перше, недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом. По-друге, якщо недійс-

сність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. У свою чергу, згідно зі ст. 204 ЦК України правочин вважається правомірним, якщо він не визнаний судом недійсним, та у тому випадку, коли його недійсність прямо не встановлена законом. Правочин, недійсність якого прямо встановлена законом, є нікчемним. Він не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю [1]. При цьому, якщо позивач посилається на нікчемність правочину для обґрунтування іншої заявленої вимоги, суд не вправі посилатися на відсутність судового рішення про встановлення нікчемності правочину, а повинен дати оцінку таким доводам позивача [2, п. 5]. Отже, недійсні правочини отримали в законі розмежування на нікчемні та оспорювані¹. Таким чином, цивільне законодавство абсорбувало доктринальні напрацювання, що вже давно містили подібне розмежування.

У цивілістиці нікчемні правочини отримали назву «мертвонароджених» [3, с. 213], оскільки за ними від початку не виникає жодних правових наслідків незалежно від пред'явлення домагання про визнання їх недійсними. Адже закон визначає, що визнання нікчемного правочину недійсним у судовому порядку не вимагається. Із цього приводу у вітчизняній цивілістиці ведеться певна полеміка: існує позиція з приводу того, що нікчемними є будь-які правочини, що суперечать законодавству, вчинені поза межами правосуб'єктності особи, фіктивні та удавані правочини [4, с. 66], і лиш угоди, що укладені з дефектом волі, є оспорюваними [5, с. 79]. Найбільш поширеного та гротескного практичного втілення ця теоретична теза набула під час звернення українських фіскальних органів до суду про стягнення податкового боргу як наслідок недотримання платниками податку умов закону під час укладення правочинів, у яких контролюючий орган держави участі не брав. При цьому податкові органи довільно визнавали правочини нікчемними навіть попри те, що чинне законодавство не містить прямої заборони їх вчиняти, тож суди вже розглядали не саму вимогу про недійсність правочину, а реституційні вимоги. І найцікавіше, що українська Фемида, зазвичай всупереч закону та логіки, задовольняла подібні позови фіскальної служби. Такі часи, такі звичаї.

Насправді, вказаний практичний підхід не має нічого спільного із правилами чинного цивільного законодавства, як і з теоретичними напрацюваннями вчених, котрі обстоювали тезу про розподіл недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані. Адже, коли пристати до наведеної у попередньому абзаці відверто некоректної позиції, можна дійти абсолютно неправильних висновків, котрі знівелюють

вказаний розподіл. Бо цілком логічно, що правочин протирічить закону і тоді, коли він здійснений під впливом обману, насилля тощо [6, с. 95]. З цієї позиції взагалі неможливий поділ недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані². Насправді, теоретична думка, а за нею і закон запровадили таке правило, що нікчемними є не всі протизаконні правочини, а лише ті, щодо яких є пряма вказівка закону про їх незаконність [8, с. 111]. На наше переконання, саме таким є зміст коментованої норми кодексу. Так, відповідно до ЦК України незаконним є договір про відчуження нерухомого майна, що не посвідчений нотаріально, такою ж є усна угода про неустойку, оскільки ч. 1 ст. 219 та ч. 2 ст. 547 ЦКУ прямо вказують про їхню нікчемність. Стосовно інших цивільних правочинів, які за своїм змістом вступають у протиріччя з актами законодавства явно чи опосередковано, за відсутності прямого нормативного застереження про їх нікчемність питання щодо дійсності таких правочинів має вирішуватися в судовому порядку.

Отже, суд як юрисдикційний орган покликаний вирішувати спори про недійсність правочину за відповідною вимогою сторони чи іншої заінтересованої особи. Позаяк таке домагання відноситься до способів захисту приватного права його носія, при цьому застосовується позовний процесуальний механізм, а тому має місце застосування матеріально-правового інституту позовної давності. Тож з'ясуємо, яким чином положення цього інституту застосовуються до вказаних вимог та чи поширюються взагалі правила про позовну давність на вимоги про визнання правочинів недійсними³.

Актуальним залишається питання про поширення чи непоширення правил про позовну давність на зверненні до суду вимоги про визнання правочинів нікчемними. Для його вирішення, насамперед, варто все-таки здійснити означене розмежування недійсних діянь на нікчемні та оспорювані. Як відомо, це зробити не так просто, позаяк, крім очевидно нікчемних та очевидно оспорюваних (з дефектом волі, наприклад), є ціла низка правочинів, котрі, строго кажучи, займають проміжне місце. До них, скажімо, треба віднести правочини, які під час укладання не узгоджувалися з певними актами цивільного законодавства та моральними засадами суспільства. Адже вони, з одного боку, на момент вчинення очевидно не відповідали певній правовій нормі чи моральному принципу, з іншого – спір та оцінка інших законодавчих актів (порівняння їх юридичного рівня, поширення чи непоширення дії на цих суб'єктів, застосування загального чи спеціального закону, що протирічать один одному тощо) та моральних засад, яким оспорювана дія відповідає, може здійснитися лише за заявою заінтересованої особи за допомогою юрисдикційного органу.

¹ Варто відмітити недбалість законодавця, який у правових нормах глави 16 ЦКУ веде мову про оспорювані правочини, а в п. 7 Прикінцевих та перехідних положень цього документа називас їх заперечуваними.

² Такий поділ принципово заперечував І.Б. Новицький [7, с. 70].

³ У літературі іноді такі позови – домаганнями про визнання відсутності певного правовідношення [9, с. 64].

З огляду на вказане вище завдання провести чітке розмежування всіх недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані в цій роботі не ставиться, та воно навряд чи здійсненне, оскільки, припускаємо, що вирішення такого завдання буде здійснене шляхом виділення не двох, а більшої кількості їх різновидів. В інтересах нашого дослідження достатньо відмежувати нікчемні правочини та встановити вплив на тривалість відповідних вимог позовної давності, оскільки вимоги про визнання недійсними від усіх інших діянь задавнюються за загальними правилами з урахуванням встановлених загального та спеціальних строків давності.

Закон зазначає, що визнання нікчемного правочину недійсним судом не вимагається (ч. 2 ст. 215 ЦКУ). Водночас він не забороняє судового розгляду подібних спорів, до того ж з огляду на суперечливість нормативних актів іноді лише у судовому процесі можна встановити обставини, що тягнуть нікчемність правочину. Наприклад, обсяг дієздатності особи, відповідність угоди закону тощо. Цивільний кодекс не містить вказівки на строк давності, що має застосовуватися до вимог про визнання правочину нікчемним. Отже, здавалося б, треба застосовувати загальне правило про трирічний давнісний строк. Водночас виникає логічне запитання, а чи має взагалі застосовуватися до зазначених вимог позовна давність? Судова практика України не дає на нього однозначної відповіді. Не є усталеною також і російська правозастосовна практика з цього приводу. Так, в одних випадках вказується на необхідність задоволення домагань про визнання правочинів нікчемними [10, п. 2], в інших вказується на неприпустимість застосування давності до цих вимог [11].

Якщо прийняти запропонований у науці та відображений у новому цивільному законодавстві поділ недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані, то можна погодитися, що перші є недійсними незалежно від судового висновку про це, другі ж, не будучи оскарженими, є повністю легітимними. Щоправда, ще О.С. Іоффе вказував, що нікчемність правочину іноді важко розпізнати та виявити без судової оцінки необхідних доказів, тому окремі угоди можуть визнаватися нікчемними і тоді, коли їхня недійсність потребує доказування [12, с. 230]. Отже, варто визнати, що очевидна чи встановлена судом незаконність правочину не є критерієм вказаного їх розмежування. До такої позиції схиляється і законодавство, яке припускає можливість визнання правочину нікчемним у судовому порядку, хоча і вказує, що це не обов'язково. Скажімо, договір найму будівлі або іншої капітальної споруди строком на один рік і більше підлягає нотаріальному посвідченню під загрозою його нікчемності (ч. 2 ст. 793 та ч. 1 ст. 220 ЦКУ). Проте якщо сторони домовилися щодо всіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним (ч. 2 ст. 220 ЦКУ). Як бачимо, питання про нікчемність чи дійсність цієї

угоди потребує судового вирішення з урахуванням наданих доказів, що встановлюють факти повного чи часткового виконання, ухилення від нотаріального посвідчення тощо.

З огляду на це не зовсім послідовною та виваженою виглядає позиція Верховного Суду України, який чомусь замінив право особи на позов про визнання правочину нікчемним на вимогу про встановлення нікчемності правочину. Ця вимога підлягає розгляду в разі наявності відповідного спору. Такий позов може пред'являтися окремо, без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину. У цьому разі в резолютивній частині судового рішення суд вказує про нікчемність правочину або відмову в цьому [2, п. 5]. Звернутися з вимогою про встановлення нікчемності правочину позивач вправі, якщо є спір про наявність або відсутність такого факту. Звернення окремо з такою вимогою, без застосування наслідків недійсності правочину, є правом позивача, тому у випадку пред'явлення такого факту вона підлягає розгляду, власне кажучи, з констатацією в резолютивній частині рішення факту нікчемності правочину або відмови в цьому [13]. Як бачимо, замість вирішення питання про задоволення позову суди мають встановлювати факт нікчемності правочину, а позови про визнання недійсними нікчемних правочинів на практиці часто залишаються без розгляду [14, с. 34]. Але встановлення факту не є способом захисту порушеного матеріального суб'єктивного права. Такі питання вирішуються не в позовному провадженні, для їх з'ясування передбачений механізм окремого провадження, і на відповідні вимоги у цьому процесі позовна давність не поширюється. Але проблема якраз у тому, що спори про встановлення факту нікчемності правочину наразі розглядаються судами в позовному провадженні, та й ст. 234 ЦПКУ про окреме провадження не передбачає подібних механізмів.

Отже, запропонований Верховним Судом України підхід має вигляд неправового та не вирішує питання про застосування позовної давності до вимог про визнання правочинів недійсними, зокрема, за нікчемності останніх. Тим часом у цивілістиці існує теорія, згідно з якою задавнююватися можуть лише вимоги щодо визнання недійсними оспорюваних правочинів, оскільки в цьому випадку лише за умови пред'явлення правоволодільцем охоронної вимоги можливий судовий захист. Що ж стосується нікчемних, то їх недійсність взагалі не залежить від того, вимагає цього сторона, чи ні, та від терміну такої вимоги [15, с. 26]. Інакше кажучи, все переконливіше обстоюється думка про незастосування позовної давності до вимог про визнання недійсними договорів, які протирічать законодавству. Це обґрунтовується тим, що вплив будь-якого строку від часу укладення та виконання протизаконного правочину не змінює його правової сутності, тому давність до вимог про нікчемність правочину застосовуватися не повинна [4, с. 67]. З нашої позиції, цей підхід заслуговує на увагу. Але подібне правило з урахуванням усіх його чеснот та можливих недоліків має бути

більш ретельно досліджене та, зрештою, закріплене нормативно.

На відміну від нікчемних, оспорювані правочини визнаються недійсними лише в судовому порядку. Таким чином, якщо відсутній позов заінтересованої особи або в позові відмовлено, правочин є належним. У цьому якраз і проявляється презумпція дійсності правочинів [16, с. 89; 17, с. 58–59]. Але упродовж тривалості позовної давності правочин, який має певні дефекти волі, мети та дієздатності є ризиковим, позаяк він може бути визнаний судом недійсним. Причому така недійсність настане від часу його вчинення незалежно від того, був правочин виконаний чи ні. З огляду на це варто погодитися з дослідниками, які вказують на неможливість застосування загального правила про переривання позовної давності визнанням обов'язку стосовно вимог про визнання недійсними оспорюваних правочинів [18, с. 21].

За вимогами про визнання недійсними оспорюваних правочинів позовна давність є загальною. Щоправда, на початку чинності діючий Цивільний кодекс України встановив спеціальну позовну давність у п'ять років до вимог про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства або обману. Але в подальшому цілком логічно законодавець відмовився від цієї новели. Це правильно, бо первинний підхід мав досить дивний вигляд щодо виокремлення саме цих підстав недійсності правочину, адже кодекс містить ще певну кількість обставин, що приводять до дефекту волі особи – наприклад, помилка, тяжка обставина, зловмисна домовленість представника однієї сторони з другою стороною (ст. 229, 232, 233 ЦК). Та й проблематичним за такого регулювання виглядало співставлення у темпоральному вимірі існування права на визнання правочину недійсним та права вимагати застосувати наслідків такої недійсності (реституції). Останнє право могло погаситися ще до спливу часу існування домагання про недійсність правочину. У такому разі просто втрачався сенс судового рішення, які було позбавлене можливості подальшої примусової реалізації. Наразі давність щодо вимог про визнання недійсними усіх правочинів є загальною і становить три роки, оскільки відмінності між змістом дефекту не впливають на порядок захисту порушеного права і всі такі правочини мають схожі механізми їх визнання недійсними та схожі проблеми.

Що стосується початкового моменту перебігу давнісного строку за такими вимогами, то закон встановлює спеціальне правило лише для домагань про визнання недійсними правочинів, здійснених під впливом насильства: у цьому разі давність починається від часу припинення такого насильства. Це досить логічно, адже виникнення права на судовий захист відразу після початку насильства нічого не дає його носієві, якщо насильство продовжується. Він просто буде позбавлений можливості реалізації такого права. Оскільки стосовно інших вимог про недійсність оспорюваних правочинів закон застережень не робить, варто розуміти, що вони задавню-

ються за загальним правилом: давнісний строк починається від моменту, коли особа усвідомила факт порушення належного їй права. Водночас у літературі та законодавстві інших країн зафіксована дещо інша позиція щодо визначення початкового моменту давності за вказаними домаганнями. Так, в ч. 2 ст. 181 ЦК РФ зазначається, що давнісний строк за вимогами про недійсність оспорюваних правочинів починається від часу, коли позивач дізнався чи мав дізнатися про обставини, які слугують підставою для визнання правочину недійсним. Неважко помітити, що момент усвідомлення уповноваженим факту порушення належного йому права та момент, коли він дізнався про вказані вище обставини, можуть не збігатися. Скажімо, певна угода очевидно суперечить інтересам особи, яка її вчинила, і це вона усвідомлює досить швидко. Факт же обману, який сприяв укладенню угоди, може стати відомим лише через деякий час. Логічно, що саме від цього моменту варто було б обраховувати перебіг позовної давності. Адже саме обман у нашому випадку є тим чинником, який формує підставу для судового захисту (право може бути порушеним і внаслідок власних необачних дій або правомірних дій інших осіб). Отже, логічно було б у визначенні позовної давності пов'язувати її початковий момент не просто з часом усвідомлення факту порушення свого права, а з моментом усвідомлення того, що таке правопорушення може потягти встановлений законом судовий захист.

Певні особливості має перебіг позовної давності у разі вчинення правочину, який потім визнається фіктивним або удаваним. Закон встановлює, що правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, що обумовлювалися цим правочином, визнається недійсним судом (ст. 234 ЦК). Фіктивною, зокрема, є угода про поставку товару без наміру здійснити її виконання. Недійсними також визнаються правочини, які вчиняються для приховання інших правочинів, які насправді були вчинені (ст. 235 ЦК). При цьому не має значення, законним чи ні був правочин, що приховувався удаваною угодою. Прикладом такого діяння може слугувати договір дарування речі, який приховував реальні відносини щодо купівлі-продажу. Оскільки відповідно до ч. 1 ст. 202, ч. 3 ст. 203 ЦК України головним елементом договору (правочину) є вільне волевиявлення та його відповідність внутрішній волі сторін, які спрямовані на настання певних наслідків, то основним юридичним фактом, який підлягає встановленню судом є дійсна спрямованість волі сторін під час укладення договору дарування та з'ясування питання про те, чи не укладено цей договір з метою приховання іншого договору та якого саме [19].

За найбільш прийнятною в літературі класифікацією фіктивні та удавані угоди мають належати до оспорюваних, оскільки закон не містить і не може містити вказівки про їх безумовну нікчемність. Тому визнання цих правочинів недійсними має відбуватися виключно в судовому порядку за заявою особи, право якої порушене. Захист цього матеріального права відбудеться у разі звернення до суду в межах вста-

новленого законодавством давнісного строку, який почнеться саме від моменту усвідомлення потерпілим факту удаваності угоди. Вказане правило досить раціональне під час застосування його для оскарження удаваних угод: від моменту, коли особа виявила ознаки удаваності правочину, вона вважає своє право порушеним і може звернутися до суду з вимогою про захист. Більш проблематичним є визначення терміну порушення права особи фіктивною угодою. Про фіктивність можна дізнатися через 100 років, особливо тоді, коли строк виконання зобов'язання за договором не визначено. Але, попри це, правило про початок перебігу позовної давності від часу усвідомлення особою факту правопорушення саме фіктивністю угоди має діяти і в цьому випадку.

Досить жвавого обговорення в доктрині свого часу набули питання щодо існування недійсного правочину. Так, мала місце позиція про те, що угода не може бути недійсною, недійсним може бути лише волевиявлення, спрямоване на укладання угоди. І лише якщо волевиявлення є дійсним, воно створює правочин [20, с. 49]. Все ж більшість науковців-цивілістів вважає, що недійсний правочин як юридичний факт існує [21, с. 203; 22, с. 44–48]. Така позиція підтверджується, зокрема, положенням ст. 216 ЦК про те, що недійсний правочин породжує правові наслідки, пов'язані з його недійсністю. Будь-які наслідки можуть виникати лише в разі, коли юридичні факти, що їх спричинили, існували певний період, хай навіть і нетривалий. До того ж досить часто встановлення недійсності правочину відбувається в судовому порядку і лише після набрання судовим рішенням чинності правочин стає недійсним від часу його здійснення. Так, тільки за рішенням суду можуть визнаватися недійсними оспорювані правочини. До них, як уже зазначалося, варто віднести всі цивільно-правові дії, спрямовані на встановлення, зміну чи припинення суб'єктивних прав і обов'язків, щодо яких немає прямої вказівки закону про їх нікчемність. Отже, такі правочини певний час існують, при цьому вони самі по собі викликають правовий ефект, але внаслідок їх оскарження цей ефект відпадає, так, ніби він ніколи не виникав (зі зворотною силою), проте, якщо оспорювання відпаде, правочин стає беззапе-

речно дійсним [7, с. 68].

Окремої уваги потребує ситуація, коли правочин виявився незаконним вже після його здійснення, тобто після виконання. Це може статися, наприклад, у зв'язку зі зміною законодавства. При цьому для обчислення строку, протягом якого особа має право на позов у матеріальному сенсі, варто враховувати таке. Якщо нове законодавство визначає правочин нікчемним, позовна давність за вимогами про визнання правочину недійсним на вказані відносини не повинна поширюватися, але саме від дати набрання чинності нормативним актом, а не від дати здійснення правочину він стає недійсним. Якщо ж акт законодавства, якому став суперечити правочин, не передбачає його нікчемність, правочин стає оспорюваним, і щодо вимог про його недійсність застосовується загальна позовна давність, яка обчислюється від часу набрання чинності законодавчою нормою.

З урахуванням викладеного вище можемо зробити певні **висновки**:

Наявний нормативний розподіл недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані, що відображає доктринальні напрацювання науковців, загалом адекватно відтворює реальний стан відносин під час оскарження дійсності правочинів.

Вимоги з правоперетворювальних позовних догагань погашаються позовною давністю, крім вимог про визнання недійсними нікчемних правочинів. Незважаючи на очевидну недійсність останніх та те, що визнання їх недійсними судом не вимагається, позовні догагання подібного змісту мають право на існування, при цьому вони не підлягають дії позовної давності. Позовна давність за вимогами про визнання недійсними оспорюваних правочинів починається від моменту усвідомлення порушення права його носієм саме тим діянням, яке є підставою для відповідного позовного догагання.

Оспорюваний правочин є дійсним, допоки не буде визнано його недійсність у судовому порядку. У цей момент встановлюється факт відсутності будь-яких матеріальних відносин учасників, викликаних укладанням та навіть виконанням цього правочину від моменту його укладання. Тобто недійсність оспорюваного правочину оформляється «заднім числом».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Верховного Суду України від 19 грудня 2012 р. у справі № 6-87цс12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28332587>.
2. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 6 листопада 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
3. Харитонов Є.О. Цивільне право України : [підруч.] / Є.О. Харитонов, Н.О. Санахметова. – К. : Істина, 2003. – 776 с.
4. Кириллова М.Я. Исковая давность / М.Я. Кириллова. – М. : Юрид. лит., 1966. – 156 с.
5. Хатнюк Н.С. Правова природа оспорюваних правочинів / Н.С. Хатнюк // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 2. – С. 77–80.
6. Спасибо-Фатєєва І. Спільні питання недійсності правочинів та її наслідки / І. Спасибо-Фатєєва // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 3(50). – С. 95–106.
7. Новицкий И.Б. Сделки. Исковая давность / И.Б. Новицкий. – М. : Госюриздат, 1954. – 247 с.
8. Кот О. Природа недійсних правочинів / О. Кот // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 4(59). – С. 108–118.
9. Гурвич М.А. Пресекательные сроки в советском гражданском праве / М.А. Гурвич. – М. : ВЮЗИ, 1961. – 80 с.
10. Обзор отдельных постановлений Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ // Хозяйство и право. – 2001. – № 4. – С. 123.

11. Постановление Высшего Арбитражного Суда РФ от 7 октября 1997 г. № 6427/95 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.szrf.ru/doc.phtml?nb=edition07&issid=1998002000&docid=218>.
12. Иоффе О.С. Советское гражданское право : [курс лекций] : в 3 ч. / О.С. Иоффе. – Л. : Изд-во ЛГУ. – Ч. 1. – 512 с.
13. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними. Узагальнення підготовлене до друку суддями Верховного Суду України Я.М. Романюком, В.Й. Косенко та старшим консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики З.П. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/42F78B0BAAD38DCAC2257B7C0044DC05](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/42F78B0BAAD38DCAC2257B7C0044DC05).
14. Жорнік М.О. Застосування поняття недійсності правочину та її види у цивільному судочинстві / М.О. Жорнік // Адвокат. – 2012. – № 9(144). – С. 33–36.
15. Черленяк М. Нікчемні та оспорювані правочини за новим Цивільним кодексом України / М. Черленяк // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2004. – № 1(13). – С. 24–26.
16. Бакалінська О.О. Добросовісність як принцип і презумпція цивільного права / О.О. Бакалінська // Правовий захист людини та громадянина в Україні : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 листопада 2011 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2011. – С. 88–89.
17. Коструба А.В. До питання недійсності та протиправності правоприпиняючих юридичних фактів у формі правочинів / А.В. Коструба // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Том 25(64). – 2012. – № 1. – С. 57–62.
18. Сарбаш С. Вопросы исковой давности / С. Сарбаш // Хозяйство и право. – 2000. – № 5. – С. 17–28.
19. Постанова Верховного Суду України від 14 листопада 2012 р. у справі № 6-133цс12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27760585>.
20. Эрделевский А. О классификации недействительных сделок / А. Эрделевский // Хазяйство и право. – 2007. – № 4. – С. 47–50.
21. Годэмэ Е. Общая теория обязательств / Е. Годэмэ ; перевод с французского И.Б. Новицкого. – М. : Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. – 511 с.
22. Тузов Д.О. Реституция в гражданском праве : дисс. ... канд. юрид. наук / Д.О. Тузов. – Томск, 1999. – 211 с.